

FIȘĂ TEHNICĂ

pentru includerea elementului TEHNICI DE EXTRAGERE ȘI PRELUCRARE A BORANGICULUI ÎN AREALUL CULTURAL ARGEȘ – MUSCEL

în Registrul Național al Patrimoniului cultural imaterial
național al elementelor vii de patrimoniu cultural imaterial din România

Domeniul:

x Tehnici și cunoștințe legate de meșteșuguri artistice tradiționale

Termen standard: TEHNICI DE EXTRAGERE ȘI PRELUCRARE A BORANGICULUI
ÎN AREALUL CULTURAL ARGEȘ – MUSCEL

Denumiri locale/regionale: trasul borangicului, depănatul și răsucitul firului, urzitul, trasul prin spată, țesutul maramei în special, dar și țesutul ștergarelor de nuntă sau ștergarelor de perete

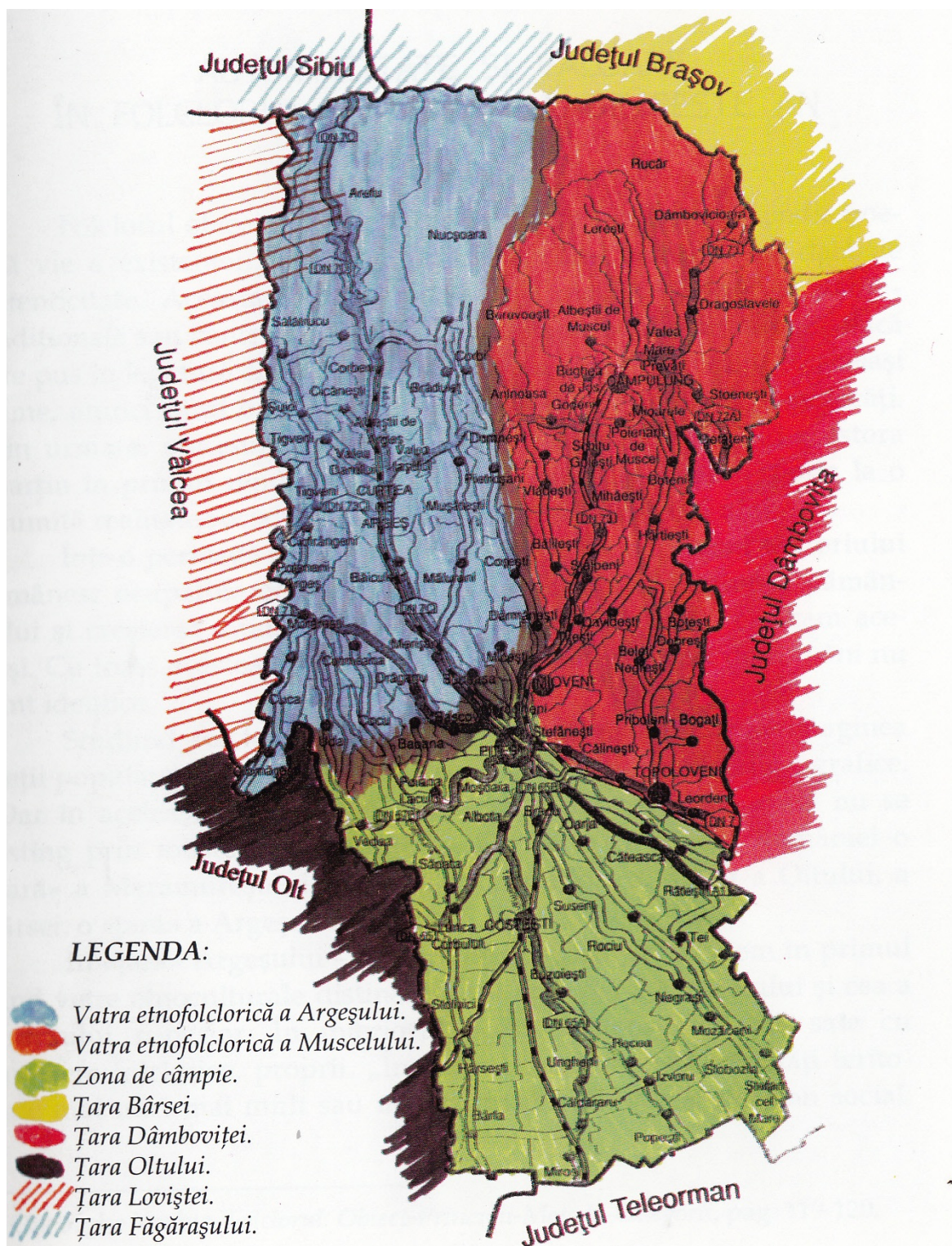

Secvențe din procesul de realizare a
maramei de borangic: Elena Anghel, 55 de
ani, Vasilica Mihăescu, 75 de ani, ambele din
Jugur, comuna Poienarii de Argeș, și Doinița
Neguț, 67 de ani,
din Voinești, comuna Lerești

Arealul de manifestare: Zona de câmpie (creșterea viermilor de mătase, producerea gogoșilor și extragerea borangicului), Argeș și Muscel (țesutul maramei)

Hartă: Ion Stroe, Steluța Stroe, *Obiceiuri de peste an din Argeș*, Editura Paralela 45, Pitești, 2005

Pentru a înțelege cu adevărat istoria maramei muscelene și a simbolicii acesteia este necesară o întoarcere în timpurile primilor descălecători de țară ce au fondat statul feudal Țara Românească. Letopisețul Țării Românești amintește despre descălecatul lui Negru-Vodă, referindu-se la *mulțimea de noroade* adusă pentru a face oraș nou. Componenta etnică a regiunii Câmpulung-Muscel, aici existând o comunitate catolică de sași importantă¹, diversitatea religioasă, precum și aspecte legate de comerț și meșteșuguri fac ca acest târg de munte să fie poarta mereu deschisă a Valahiei către lumea occidentală, ancorând regiunea Argeș-Muscel la valorile a două lumi creștine – Occidentul catolic și Orientul ortodox. Aspectul cosmopolit al orașului subliniază importanța acestuia în structura societății românești, familiile catolice de sași contribuind la consolidarea culturală a acestei regiuni istorice care a reprezentat, în fond, esența istorică și culturală a viitorului stat românesc.

Subliniind aspectele de ordin strategic și economic, nu putem trece cu vederea privilegiile de oraș de graniță ale Câmpulungului, unde, prin actul lui Vlaicu Vodă, negustorii se obligau a plăti vamă acolo. Importanța strategică a orașului este menționată și în scrisoarea pe care consulul francez Hugot o adresa ministrului La Ferrnays, la 4 aprilie 1828 și care spunea cum la București teroarea cuprinde spiritele, iar femeile (nobile) pleacă spre orașul Câmpulung, pentru a putea pași ușor, în câteva ceasuri pe pământ austriac. O altă descriere care atrage în mod evident atenția este cea lăsată de Patriarhul Macarie în care sunt subliniate obiceiurile câmpulungenilor în procesiunile religioase. Un astfel de moment este surprins în Duminica Floriilor. Aceștia, spune clericul despre câmpulungeni, aveau obiceiul să meargă în procesiune de jur-împrejurul localității, făcând acest lucru de sărbătoarea Bunei Vestiri, de Joia Mare, de Duminica, Lunea și Marțea Paștelui: „...și ei vin împreună cu toții laolaltă la mănăstirea unde se slujește un parastas și se sfințește agheasma; și apoi se întorc acasă...”².

Faptul că orașul era un important centru comercial a făcut ca populația să fie una destul de omogenă economic, iar mândria locală, alimentată atât de statutul de fostă reședință voievodală, dar și de acela de comunitate înstărită, să cuprindă aproape tot spațiul geografic al Muscelului. În acest context amintim menționările călugărului franciscan Sebastian Münster (1489-1552), care încă din veacul al XVI-lea vorbește în *Cosmografie sau descriere a lumii* despre abundența de mărfuri care se desfăceau în orașul Câmpulung, făcând din acest târg unul din cele mai importante din Țara Românească. Importanța orașului este remarcată și prin numeroasele privilegii pe care locuitorii săi le aveau în contextul economic al statului, ceea ce a permis breslelor locale să cunoască o mare dezvoltare.

---

¹ *** *Călători străini despre Țările Române*, vol. VIII, p. 510.

² *Ibidem*, vol. IV, p. 260.

Amintim documentul emis la 20 februarie 7067 (1559), în care domnitorul Mircea Ciobanul (ianuarie 1558 - septembrie 1559), fiul lui Radu cel Mare (septembrie 1495 - aprilie 1508) care îi scutește pe orașenii din Câmpulung: „(...) ca să fie în pace, să nu dea lemne de Crăciun, nici fân, ca alți pârcălabi, nici nimic, nici unui boiar al domniei mele pre carele îl voi trimite domnia mea acolo după milă, ci toți boierii și slugile domnești să-i lase în pace...”³.

Privilegiile primite de câmpulungeni sunt întărite prin numeroase pravile de către domnitorii români, aspect ce dau orașului un aer din ce în ce mai boem și, cel mai important, exclusivist. Urmărind aceste pravile remarcăm că orașul primește foarte multe privilegii, comercianții primesc chiar și drept de monopol asupra comercializării vinului interzicându-se, explicit, străinilor de oraș să aducă vin și să-l vândă acolo⁴. Anton Maria Del Chiaro consemnează orașul Câmpulung ca o localitate în care poposeau, cu ocazia bâlciului anual, numeroși negustori: „După o zi de drum de la Târgoviște spre hotarul Transilvaniei, se vede Câmpulungul, oraș vestit, deoarece în fiecare an, la mijlocul lui iulie se ține aici un mare târg la care vin negustori din multe părți”⁵.

Cu cât comunitatea și orașul devin mai importante și mai înstărite în peisajul social și politic al țării cu atât mai mult se pune accent pe ridicarea școlilor publice. Atunci când țăranul român ducea o viață aspră de munci agricole, fără acces la învățătură și implicit la funcții sociale sau la o viață mai bună, câmpulungenii considerau un motiv de mândrie locală înființarea acestor lăcașuri de învățătură. În lucrarea lui Dan Simionescu *Monografia primei școli publice din Câmpulung*, membru de onoare al Academiei Române, este menționată Școala de la Mărculești, din orașul Câmpulung, care, în ciuda faptului că orașul a ars în mare parte, a funcționat, pe lângă Biserica Domnească, în chilii construite anume în curtea bisericii. Construcția destinată școlii de la Mărculești și pentru găzduirea săracilor este confirmată și de domnitorul Alexandru Moruzi în hrisovul din 19 ianuarie 1796, în care se precizează că Dumitru Ruset a făcut „hănișor cu odăi de găzduire și școală de învățătură copiilor fără plată”⁶.

În secolul al XVIII-lea, se continuă activitatea culturală desfășurată în cadrul Mănăstirii Câmpulung, ieromonahul Silvestru scriind o serie de cărți la mănăstire, unele la Berevoești, iar altele, la Sinaia. De la el s-a păstrat și un *Cronograf* de 513 file, pe care semnează *Silvestru ieromonah ot schitul Berevoeștilor anul 1735*. O școală funcționa, în anul

---

³ Ștefan Trâmbaciu, Gheorghe Pârnuță, *Documente și Inscricții privind istoria orașului Câmpulung*, vol. I, Editura Semne, doc. 28, p. 155.

⁴ *Ibidem*, p. 23.

⁵ *** *Călători străini despre Țările Române*, vol. VIII, p. 374.

⁶ Ștefan Trâmbaciu, Gheorghe Pârnuță, *Op. cit.*, pp. 290-291.

1784, pe lângă biserica Bălilești (Muscel). Documentele, însă, o menționează a fi fost din vechime. Domnitorul Mihail Șuțu i-a acordat milă, la 18 iulie 1784, funcționând și în anul 1811. În acest context, nu trebuie uitată „Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung”, redactată în limba română, în anul 1521 și despre care putem spune că reprezintă o primă etapă a renașterii culturale românești, aceasta fiind descoperită în Arhivele Brașovului. De asemenea, putem afirma că această scrisoare, cu valoare de document, atestă că limba română scrisă s-a născut la Câmpulung-Muscel. Nu întâmplător, în anul 1581, călugărul franciscan conventual Jeronimo Arsego menționa orașul ca fiind la fel de important precum Târgoviște, capitala țării.

Dezvoltarea economică și culturală a zonei Argeș-Muscel în general și a Câmpulungului în particular a creat o structură unitară a populației, în sensul că țărănimia liberă, suficient de înstărită, avea prestanță socială și se identifica într-o mare măsură cu boierimea locală. Poziționarea geografică a orașelor joacă un rol deosebit în dezvoltarea economică a regiunii: de exemplu, orașul Câmpulung, datorită Râului Târgului, cunoaște o dezvoltare extraordinară a comerțului. Morile mănăstirii Câmpulung de la Crețulești, Bădești, sau Stănești ajung să macine câte 1.000 kg de cereale anual. Acest lucru este certificat și de catagrafia din 1730 – 1740, care înregistra, pe moșiile mănăstirilor din Țara Românească, peste 125 de mori. Nivelul atins de producția de tip meșteșugăresc în Argeș și Muscel și transformările economice reprezintă indicii importante ale gradului de dezvoltare a societății puternic impregnată de feudalitate și ale trecerii sale spre modernitate, trecere care se petrece în etape graduale, în funcție nu doar de structurarea tot mai complexă a statului, silit să se adapteze la economia de piață, bazată pe concurență și competitivitate, ci și datorită schimbărilor certe ale vieții spirituale.

Aspectele istorice, economice și sociale amintite în rândurile de mai sus sunt doar câteva elemente care au condus la apariția unuia din cele mai rafinate costume tradiționale românești. **Costumul muscelan de sărbătoare** devine factor identitar al comunității respective transformându-se, în timp, în **marcă socială** a unei categorii sociale aparte, superioare, cu descendență până la primii Basarabi. Bisericile de zid din cele două reședințe voievodale (Curtea de Argeș și Câmpulung) au favorizat apariția elementelor de tip bizantin în broderia și decorurile costumului popular. Ctitorii acestor biserici, domnitorii, erau pictați în pronaosul bisericilor, iar femeile prezente la slujbă vor copia pe costume anumite elemente ce țin de aristocrație – firul de aur și argint. Costumul domnitorului reprezenta statutul său de nobil, asemănător cu al basileilor din Bizanț, iar costumul câmpulungenilor îi asocia cu

această descendență ilustră. Aurul, simbol al aristocrației era purtat cu mândrie, dar fără a fi ostentativ, ci trebuia să definească statutul social și economic al purtătoarei.

Portret votiv Neagoe Basarab (copyright: MNIR)

Marama de Muscel este doar un element într-un ansamblu vestimentar, dar înțelesul său spiritual este unul profund pentru că definește nu doar statutul femeii, ci și legătura pe care aceasta o avea cu divinitatea. Așa cum voievodul țării purta coroana, simbol solar și al milei dumnezeiești care îl consacra pe tronul țării, așa era marama pentru femeile mușcelene. Marama era sfântul acoperământ de cap ce poziționa femeia, aflată sub Sfânta Taină a cununiei, sub protecția lui Dumnezeu.

În secolul al XIX-lea, „frumusețea costumului mușcelan trezește interesul unor pictori români. (...) Carol Popp de Szathmary, Nicolae Grigorescu, Tattarescu etc au lăsat opere remarcabile în care costumele mușcelene apar în trăsăturile lor cele mai caracteristice. Sunt celebre acuarele și desenele lui Szathmary cu teme bărbați și femei călări și târguri sau uleiurile lui Grigorescu cu țărăncuțe mușcelene în costumele cu fotă.”⁷

Portul de Muscel are în cuprinsul vestimentației de vară „cârpoi (maramă), țesut în casă sau broboadă din comerț, ie, fotă, brâu, bete, ciorapi, opinci sau scarpeți și, mai rar,

---

⁷ Florescu, Florea Bobu, *Portul popular din Muscel*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1957.

papuci. În zona muntoasă se poartă încă salbe de galbeni la gât. Pe timp răcoros, costumul se îmbogățește cu haine de dimie albă și cojoace.”⁸

„Familia Stănescu, din Vișoi” - fotografie din colecția personală Adrian Săvoiu, din Câmpulung, realizată în jurul anului 1910, publicată în Evenimentul mușcelean în 16 noiembrie 2021

Marama, țesută în două ițe, era foarte căutată la târgurile din Muscel ca piesă de port deosebită, unică, realizată din borangic de calitate, mai fină decât în orice alt loc în care se regăesc elemente de port asemănătoare. De altfel, faptul că este țesută în două ițe îi conferă dintotdeauna aceste caracteristici. În ansamblul de lucru, broboada era purtată și la muncă, însă veșmântul fin nu putea avea o astfel de întrebuințare, fiind o piesă de sărbătoare. „Variatatea pieselor (fota, șorturile pereche, maramele bogate și cămășile cu broderii cu fire de aur), tehnicile și materialele prețioase folosite (firul metalic auriu și argintiu, mătasea, paietele, mărgelile), decorul bogat și echilibrat fac din portul popular mușcelean unul remarcabil”⁹. Însă importanța sa va spori sub influența costumului domnesc, după ce acesta a devenit emblemă a Casei Regale a României, fiind promovat atât de regina Elisabeta, cât mai ales de către Regina Maria și ulterior, și de doamnele și domnișoarele din înalta societate din spațiul urban. Vom constata că în perioada interbelică se constituise o modă de a se realiza

⁸ *Ibidem.*

⁹ Stoica, Georgeta, Onoiu, Georgiana, *Op. cit.*, p. 5.

fotografii în costum popular, astfel încât putem remarca prezența costumului de Muscel în multe cazuri. De remarcat, totodată, că Eugénie de Montijo, ultima împărăteasă a Franței, soția lui Napoleon al III-lea, a fost fotografiată cu un astfel de acoperământ fin de cap.

Cu motive geometrice sau florale, țesută din cel mai fin borangic, marama le conferă

La très catholique comtesse de Teba, épouse de Napoléon III, dernière impératrice des Français (Photo : Domaine public)

purtătoarelor o deosebită măreție. „De forma unui voal lung de patru metri, ea are o înfățișare fină, spumoasă, fiind împodobită cu ornamente din bumbac sau mătase în alb, roșu, albastru, galben sau din fir în culoarea argintului sau a aurului. Ornamentele, fie presărate uniform pe întreg câmpul, fie concentrate spre capete, sunt distribuite într-o asociere și într-un ritm care trădează un simț decorativ și un gust artistic remarcabil. Ornamentele pot fi geometrice sau florale, dispuse în câmpuri romboidale, încadrate cu dunguțe de dimensiuni reduse la maramele din secolul trecut și de dimensiuni destul de mari la cele de dată mai recentă”¹⁰.

Dincolo de obiectul vestimentar, marama este un artefact cu o teologie complexă. Aceasta include întreaga simbolică a părului femeii căsătorite, a modului în care ea și-l ținea pieptănat de-a lungul vieții sale și a capului. Marama din borangic, de un alb vaporos, țesută adesea la cele două extreme cu fir de aur, poziționa purtătoarea în spațiul aristocrației. Conceptul este preluat din erminia bizantină a icoanelor, care îi reprezintă pe sfinți, în special pe cei militari, aureolați și călărind cai albi, simbol al purității, al curățeniei spirituale și al statutului superior. Marama reprezenta esența feminității, a aristocrației rurale, a fidelității

---

¹⁰ Onoiu, Georgiana, *Istorie și modernitate în portul popular din Moldova și Țara Românească*, Editura Universitaria, Craiova, 2011, p. 8.

față de credință, de tradiție și de comunitatea de care aparținea. În călătoriile sale prin Țara Românească în veacul al XVIII-lea, Paul de Alep, însoțitor al Patriarhului Antiohiei Macarie, face o descriere a portului femeilor muscelene, observând că acestea purtau deasupra veșmintelor, asemănătoare cu ale frâncelor, șaluri albastre de Alep, iar altele, mai înstărite, șaluri negre de Bursa și pe cap marame albe¹¹.

Simbolica teologică și folclorică a acoperământului de cap pentru femei. Marama muscelană, element identitar al femeilor cu statut social superior

Acoperământul pentru cap are o valoare simbolică mult mai mare decât a celorlalte piese de vestimentație, fiind întâlnit într-o mare varietate de forme. Acoperământul pentru cap îl face pe cel care îl poartă să pară mai înalt și asta pentru că se află la înălțimea ochilor privitorului și este observat imediat. În cele mai multe cazuri marama reprezintă apartenența la un rang social sau la un statut aparte.

În acoperământ sau pieptănătură se găsește întreaga simbolistică a părului. Atât bărbații, cât și femeile foloseau modul de a-și acoperi capul pentru a stăpâni și pentru a transmite un mesaj. În cazul femeilor prin acoperirea capului cu un voal diafan transmiteau, în timpul ceremoniilor, forța vitală pe care o puteau transmite copiilor. Părul lung al femeilor era un simbol al vieții și al erotismului extrem și, din acest motiv, trebuia acoperit în anumite împrejurări. Marama sfințea femeia căsătorită, o plasa dincolo de erotismul fetelor de la horă care-și țineau capul descoperit. Devine un semn distinctiv al demnității de mamă, implicit, al sfințeniei. Transmiteau, astfel, statutul marital și faptul că se afla pe aceeași treaptă divină cu fecioara. În tradiția populară se considera că atât fetele, cât și femeile măritate purtau o coroană, iar bărbatul care le strica le lua coroana și le trimitea direct în iad. Fata se naștea cu darul dumnezeiesc al fecioriei, iar femeia prin căsătorie intra sub protecția sfintei taine a cununiei, iar coroana nu se lua de la ea chiar dacă nu mai era fecioară. Prin acoperământul lung (câteodată de 4 m) și diafan, femeia căsătorită se apropia simbolic de centrul vieții și al pământului, marama imitând o rază de soare, iar prin lățirea acestuia se asemuia discului solar.

---

¹¹ ****Călători străini despre țările române*, vol. III, p. 18.

Acoperământul de cap îi dă femeii tinere o putere magică, și anume aceea de fi singura și credibila conexiune a cerului cu pământul. Marama era în strânsă legătură spirituală cu pieptănătura tinerei femei. Femeia căsătorită nu-și mai tăia părul niciodată și și-l ținea prins împletit asemenea unui coc în formă de disc (să ne amintim de obiceiul călugărilor catolici de a-și rade creștetul capului sub formă de disc). Părul sub formă de disc era poarta de intrare a binefacerilor cerești (pentru că femeia a fost prima Biserică), iar această taină o ținea femeia sub maramă. Punerea maramei peste părul împletit era ca un legământ tainic, mistic și intim în același timp, pe care nevasta îl avea cu Dumnezeu și cu binefacerile cerești pe care Acesta le revărsa peste ea. În această situație acoperământul devine o mitră sau o diademă. Dacă mergem mai departe pe firul anticelor religii, recunoaștem marama și în acoperământul preteselor, imitații ale zeităților feminine care aproape întotdeauna sunt reprezentate având într-o mână un fus și o furcă de tors, iar capul îl au acoperit sau cu părul prins cu o pânză diafană sau împletit asemenea unei fortărețe.

Fotografie realizată de Adina Țuțară, în cadrul evenimentului "Pe firul borangicului" – Câmpulung, 7 septembrie 2022

Țesătura foarte fină ține de un simbol universal al creării universului, de structura și mișcarea sa foarte fină, pentru că întregul cosmos este legat cu fire fine și invizibile care țin împreună creația. Atunci când marama se termina de țesut, țesătoarea tăia ritual firul care o lega de instrumentul de țesut. Prin acest gest, marama însăși prindea propria viață în univers, așa cum copilului i se taie cordonul ombilical la naștere sau i se taie moțul. Părul tăiat al

copilului (cel venit din preexistență) era înlăturat și, odată cu acesta, și demonii ce-l legau indisolubil de altă viață. La fel era considerat acoperământul de cap pentru femei, acesta trebuia să se modeleze pe personalitatea femeii, să fie parte din ea, și o lega în modul cel mai intim cu puțință de divinitățile benefice ale lumii. Nu oricine țesea așa ceva, erau doar anumite persoane, considerate pure, care puteau impregna acestui acoperământ fin pentru cap binecuvântările divine. Maica Domnului era cea mai bună țesătoare, spun legendele populare, și ea a blestemat păianjenul că a țesut un fir mai fin decât ea, de unde și credința că dacă omori un păianjen ți se iartă șapte păcate. Capul acoperit era și un semn de independență, de libertate. Femeia încerca să își acopere părul cu cea mai fină țesătură pentru că îi dădea aura aristocratică și regală a împărăteselor bizantine. Simbolica teologică a acoperământului de cap are legătură, în acest caz, cu Noul Testament.

În Epistola I către Corinteni (11, 10-16) Apostolul Pavel într-un verset spune că femeia trebuia să-și acopere capul din cauza îngerilor:

10. De aceea și femeia este datoră să aibă (semn de) supunere asupra capului ei, pentru îngeri. 11. Totuși nici femeia fără bărbat, nici bărbatul fără femeie, în Domnul. 12. Căci precum femeia este din bărbat, așa și bărbatul este prin femeie și toate sunt de la Dumnezeu. 13. Judecați în voi înșivă: Este, oare, cuviincios ca o femeie să se roage lui Dumnezeu cu capul descoperit? 14. Nu vă învață oare însăși firea că necinste este pentru un bărbat să-și lase părul lung? 15. Și că pentru o femeie, dacă își lasă părul lung, este cinste? Căci părul i-a fost dat ca acoperământ. 16. Iar dacă se pare cuiva că aici poate să ne găsească pricină, un astfel de obicei (ca femeile să se roage cu capul descoperit) noi nu avem, nici Bisericele lui Dumnezeu.

Acoperirea capului în timpul rugăciunii era un obicei în răsăritul Europei atât la bărbați, cât și la femei, împrumutat, după toate probabilitățile, din tradiția evreiască¹². Capul acoperit era simbolul smereniei și al conștientizării păcatului strămoșesc. Omul nu era vrednic să privească spre cele sfinte. Revenind la scrierile Apostolului Pavel, consemnăm faptul că femeile își acopereau capul în timpul prezenței în biserică, pentru a nu distrage atenția bărbaților. Pe de altă parte, versetul spune explicit că pentru îngeri femeia trebuie să-și acopere capul. Îngerii sunt entități benefice, dar nu de neclintit. Dovada acestui lucru sunt îngerii căzuți. Îngerii nu sunt seduși în mod fizic de femei, pentru că ei nu au trup, dar pot fi invidioși pe darul făcut de Dumnezeu femeilor – acela de a da viață. Capul femeii este sfânt, iar ceea ce este sfânt în Biserică se acoperă cu pânză sfințită lucrată din in sau mătase. Pânza de pe capul femeilor reprezintă binecuvântarea lui Dumnezeu. Mătasea/borangicul din care era făcută marama avea o însemnătate la fel de mare, pentru că era o pânză de acoperământ.

¹² Victor Aga, *Simbolica biblică și creștină*, Editura Învierea, Timișoara, p. 19.

Capul acoperit al femeilor în timpul slujbelor religioase era și un semn al bunei cuviințe și al moralei. Marama lungă de patru metri, foarte fină, aproape că acoperă trupul femeii asemenea unei aureole, așa cum este mandorla din jurul trupului Mântuitorului. Maica Domnului are în jurul ei o mandorlă asemenea unor raze, numită gloria, spre a închipui mărirea ei. Când vorbim despre teologie ne referim la știința despre Dumnezeu, dar cine din lumea aceasta a deslușit Ființa treimică în marea ei splendoare? Oamenii au încercat, prin lucruri simple, să intre în comuniune cu el. Ei și-au cusut costumele de sărbătoare asemenea unei rugăciuni care îi ajută să intre în comuniune cu El.

Albul diafan al maramei, în tradiția românească, trimite nu doar către ideea de puritate, ci și către cea de schimbare a condiției sociale. De pildă, costumul tradițional de mireasă este țesut și cusut din pânză albă de casă, brodat cu mătase și cu fir metalic de argint. Albul a fost dintotdeauna asemănat cu lumina, dar înțelesul acestei culori, aflată la capătul gamei cromatice, la fel ca negrul, avea semnificații mult mai complexe, care duceau până în zorii civilizației umane. Albul simboliza atât suma tuturor culorilor, cât și absența lor, fiind asociat cu ceea ce reprezenta începutul și sfârșitul, zorile și asfințitul, viața și moartea sau echilibrul perfect. Era considerată, așa cum remarcam mai sus, culoarea celui care-și schimbă condiția (candidus-candidat), în satul românesc era culoarea cămășii imaculate a copilului, dar și culoarea bătrânilor ajunși în pragul morții, ei aflându-se la extremitățile existenței. Adolescenții, adulții și bătrânii purtau decoruri pe costumele populare în funcție de statutul social, marital sau vârstă. Albul strălucitor era pentru oameni culoarea zorilor, a speranței că lumina va renaște după ce traversase o moarte imaginară într-un haos întunecat. Albul mat era asociat cu apusul soarelui, reprezenta moartea, doliul mesianic plin de speranța reîntoarcerii la viață. Era puritate și culoarea liniștii depline, chiar mormântale, dar plină de zgomot prin faptul că abunda de posibilități vii. Privit în aspectul său negativ, albul era opus roșului pentru că lividul morții avea nevoie de roșul diurn ca să îndeplinească condiția vieții.

Primii oameni au asociat albul cu supunerea și disponibilitatea, așa fiind îmbrăcați cei ce se botezau sau cei ce se împărtășeau; mireasa se îmbrăca în alb ca semn al purității, schimbării condiției, dar și al supunerii față de soț, ca, după căsătorie, veșmântul să revină la roșu, dar nu cel feciorelnic, agresiv, ci roșu închis, de femeie măritată, dar la fel de vital. Albul este triumfal și divin, este culoarea hainelor Mântuitorului în Schimbarea la Față „...hainele Lui devin albe ca zăpada...” (Marcu 9, 2-4), albul dumnezeiesc simbolizând aici zorile sau începuturile omenirii care avea să-l cunoască pe Fiul lui Dumnezeu. De multe ori a fost asociat atât cu luna (argintul lunar feminin și nocturn), dar și cu soarele (auriul masculin și diurn); două zeități străvechi, total diferite, dar asociate aceleiași culori. Pentru omul

neștiutor de carte, care se raporta doar la natură și divinitate, albul era speranța, înțelepciunea câștigată în frigul și greutatea iernii, viața care renăștea, dar care avea nevoie, într-o simbioză ritualică, de roșul vital, agresiv și pasional care să-l trezească din amorțire și să-l împingă spre supraviețuire.

În concluzie, acoperământul de cap al femeii era un legământ tainic, mistic și în același timp intim, pe care nevasta, aflată sub sfânta taină a cununiei, îl avea cu Dumnezeu.

Marama musceleană – marcă identitară

Un aspect important de subliniat este dimensiunea maramei muscelene. Lungimea acesteia poate atinge, uneori, 4 metri, iar lățimea peste jumătate de metru, conferind maramei măreție și eleganță. Cercetătorul George Oprescu descrie marama drept un element de port destinat „aproape exclusiv nevestelor”, ce are „o formă dreptunghiulară, mult mai lungă decât lată”, care îi dă femeii „grație și maiestate” În Muscel, maramele „sunt lungi și înconjură

Diana Luțu, din Nucșoara

obrazul, încadrându-l în chip admirabil, și au o parte mai scurtă atârând în față, alta mai lungă la spate, până la pământ, mișcându-se alene, în ritmul mersului, cu majestatea unui vâl de curte.”

În satele muscelene, marama nu a fost, nici nu este purtată la întâmplare. Din cercetările de teren întreprinse de Centrul Județean de Cultură și Arte Argeș rezultă că, în urmă cu 20-25 de ani, era primită în dar de la nașă, astăzi fiind mai rar dăruită. În anii în care nunta se desfășura pe parcursul a trei zile, era adusă în atenție duminică-noaptea, după strângerea darului. Mireasa și nașa se retrăgeau într-o cameră a Căminului cultural în care avea loc petrecerea sau în alt spațiu cu această destinație, unde mireasa renunța la rochia albă și la floare, îmbrăcând un frumos costum popular pregătit special pentru acest moment, nașa punându-i pe cap un batic, peste care era fixată marama cu

legătoare, element de port care avea, astfel, rolul de a marca trecerea fetei în rândul femeilor căsătorite. În timpul ceremonialului nunții, mireasa primea și încă primește de la nașă două sau trei baticuri, care erau prinse de rochie, pe umerii miresei, cu ajutorul unor ace cu gămălie. La o săptămână de la nuntă, nașii scoteau mirii la biserică, iar tânăra femeie purta din nou costumul popular și marama așezată peste batic. Pe de altă parte, referitor la modul în

care se așeza marama pentru înveșmântarea miresei în cadrul nunții, aceasta era petrecută pe sub bărbie, ambele colțuri fiind direcționate și așezate pe spate, bineînțeles, nefiind uitată legătoarea.

În satele muscelene există încă tradiția ca femeile să-și exprime din vreme dorința ca la înmormântare să fie îmbrăcate tot cu un costum popular pregătit din timp, de cele mai multe ori cel în care s-a cununat, de la care nu lipsește marama (rareori femeile au renunțat la ea pentru a rămâne moștenire de familie). Din acest motiv, foarte multe marama de o importanță etnografică deosebită au dispărut. În context funerar, marama este așezată pe capul femeii decedate distinct de înveșmântarea de la nuntă: un colț al acesteia este petrecut în spate, iar unul în față, pe piept, așezat pe umărul drept.

Purtată la zi de sărbătoare, la biserică, la evenimente cu totul speciale, nuntă, botez etc., asociată cu portul popular la care, în funcție de bogăția familiei, includea sau nu salbă de aur sau din argint, marama rămâne un element identitar, de coeziune, ce marchează statutul femeii de la nuntă până la moarte, începând cu acoperământul de cununie, până la veșmântul de identificare și de apartenență la neam pe lumea cealaltă.

Marama este prezentă în satele muscelene aproape în fiecare casă. Femeile nu povestesc despre ea în orice context, ci se feresc de cei care caută să cumpere pe bani puțini marama și alte elemente de port, însă îi deapănă povestea cu nostalgia tinereții lor.

Spumoasă, de o finețe ieșită din comun, marama întâlnită, astăzi, în Muscel, în colecții particulare, ca moștenire, ca dar de nuntă, ca dar de suflet de la păstrătoare sau, pur și simplu cumpărate de la persoanele care au renunțat la ele, precum și ca elemente nou create la războiul de țesut, reprezintă un element cu totul special al portului popular care depășește în frumusețe oricare alt acoperământ din orice zonă a României. Atent meșteșugite, maramele muscelene înobilează femeile care le poartă începând cu momentul nunții, însă conferă protecție și acoperământ, făcând, deopotrivă, legătura cu neamul în momentul în care femeia își începe drumul spre veșnicie.

Maramele țesute astăzi sunt purtate împreună cu portul popular specific zonei, de cele mai multe ori cu legătoarea de care este atașată.

Deși cu ani în urmă era așezată pe cap doar de către femeile măritate, astăzi, marama a fost integrată și în portul fetițelor care o atașează pe un coc, fără basma, și o fixează cu legătoarea confecționată din catifea, care are în cuprins modele florale cusute cu mărgele.

Descrierea sumară a elementului:

În ceea ce privește prelucrarea borangicului pentru realizarea maramii, trebuie precizat că firul de mătase naturală a constituit suportul unor veritabile piese artistice,

deosebit de apreciate în consemnările istoricilor, antropologilor, călătorilor străini prin Țările Române, ale căror texte au subliniat măiestria uimitoare a țărâncii harnice care, în contextul economiei autarhice, specifice satului românesc, își producea, cu eforturi greu de imaginat astăzi, atât materia primă - firele naturale (în, cânepă, lână, borangic), cât și veșmintele membrilor familiei, precum și textilele necesare casei (scoarțele, covoarele, lepedeele, păturile, păretarele, ștergarele etc.).

Dacă, în general, obținerea firelor de lână, în, cânepă se includea statornic, milenar, în calendarul activităților economice și gospodărești de peste an, creșterea animalelor și cultivarea pământului fiind ocupații de bază ale românilor, nu același lucru se poate afirma despre creșterea viermilor de mătase și despre obținerea borangicului, a cărui prezență se face remarcată la noi abia în urmă cu câteva secole. Trebuie subliniat că această ocupație s-a derulat, o lungă perioadă, doar în cadrul unor gospodării individuale, un spațiu particular în care cunoștințele privind îngrijirea competentă se reduceau la informații sumare, transmise din generație în generație, care nu permiteau producții semnificative, aducătoare de beneficii însemnate, stimulative.

Dintre numeroasele consemnări, menționăm doar o parte dintre acestea, pentru a argumenta frumusețea, vechimea și semnificația artistică a unor piese vestimentare, îndeosebi a maramelor. Însăși denumirea dată mătăsii naturale, aceea de borangic (de la termenul turcesc *huriincuk*) înseamnă „fir nerăsucit” rezultat prin tragerea de pe gogoșile viermilor de mătase.

În Banat, sericicultura a fost favorizată nu doar de clima mai blândă, adecvată creșterii viermilor de mătase și cultivării plantațiilor de duzi, ci și de legislația dată de împărăteasa Maria-Tereza (1740-1780) care, între anii 1764-1765, a impus plantarea duzilor pe marginile drumurilor.

Viermele de mătase este un gândac care aparține grupului insectelor de noapte, Lepidoptere, cu transformări complete, și familiei Bombicinilor, genul *Sericaria*. Viermele se naște din ou și, timp de 30-32 de zile, parcurge cinci vârste, schimbându-și învelișul (coața), după fiecare vârstă. La final, viermele țese o gogoasă în interiorul căreia se transformă în crisalidă sau păpușă.

Referitor la modalitatea de obținere a borangicului din gogoșile viermilor de mătase, vom sublinia că o dată ajunse la maturitate, acestea trebuie prelucrate pentru a fi extras firul. Dintr-o gogoasă, firul poate avea o lungime cuprinsă între 300 și 1000 m, valoarea acestuia fiind determinată de o serie de calități: tenacitate, elasticitate, uniformitate pe toată lungimea, greutate.

Evaluarea tenacității (tăriei firului) ilustrează valori comparabile cu cele ale fierului. Elasticitatea firului este probată prin rezistența la întindere, fără a se rupe, la un metru, prin întindere, acesta lungindu-se cu 8-10 mm. Lăsat în destindere, firul păstrează jumătate din extindere, adică 4-5 mm.

Experiența crescătorilor de viermi de mătase ilustrează că, în general, calitatea firului de borangic este diferită în funcție de zona de relief. La câmpie, cum este și cazul satului Hârsești, unde clima este mai uscată, gogoșile rezultate, deși mai mici, aveau formă regulată, ceea ce înseamnă un fir foarte bun, uniform, precum și o culoare mai deschisă.

Pentru tragerea firului de borangic este necesară o mare îndemânare, comparabilă cu arta. Pentru pregătirea filatului, femeile selectau gogoșile pe categorii de calitate, alegându-le doar pe cele sănătoase. În gospodăriile țărănești, depănatul firului se făcea cu mâna, gogoșile introducându-se într-un vas cu apă caldă, care înmoaie sericina și desface firul. După ce s-a terminat procesul de tragere a firului de borangic, la capătul acestuia se fixează un bețișor. Urmează formarea sculului care se face pe un rășchitor, firul tras având grosimea rezultată din asocierea a trei până la 40 de gogoși, în funcție de destinația țesăturii ce urmează a fi lucrată. Firul de borangic, tras cu mâna sau cu roata simplă, pentru a putea fi de calitate și eficient, trebuie să fie depănat a doua oară, pe o anumită vârtelniță, proces în care firul se curăță de defecte și se înnoadă întreruperile. Țeserea se face în 2 sau 3 ițe, cu spată de trestie sau, mai nou, de metal, motivele decorative alegându-se între rostul firelor. Desimea țesăturii numără 20-22 de fire pe centimetru, atât la urzit, cât și la bătut, rezultând o lățime a maramei de 50-55 cm. Folosirea firului de mătase în industria casnică textilă în vederea confecționării unor piese cu reală valoare artistică a făcut necesară intervenția pedagogică a statului, în scopul inițierii și experimentării crescătorilor de viermi de mătase, pentru a-și asigura, în cadrul familiei, materia primă necesară, cu costuri minime.

Soluțiile adoptate s-au canalizat pe experiențele din școlile de gospodărie rurală, prin demonstrațiile organizate de Camerele Agricole, dar, mai ales, prin Căminele Culturale înființate de Fundația Regală „Regele Mihai I”, în cadrul cărora erau propagate informațiile publicate în revistele „Albina” și „Propășirea Agriculturii”. Această îndeletnicire, derivată din activitatea agricolă predominantă din România, aducea numeroase beneficii țăranilor, pentru care plantarea dudului presupunea investiții minore, în general acoperite de stat, iar creșterea viermilor de mătase ocupa un scurt interval de timp, suprapus peste o perioadă agricolă de repaus. La aceasta se adaugă costurile minore ale uneltelor necesare și, întrucât activitatea este relativ facilă, sarcinile îndeplinirii ei pot fi asumate de femei și copii.

Primele stațiuni mici profilate pe obținerea și selecționarea ouălor de viermi de mătase au apărut la începutul secolului XX. Acestea și-au extins activitatea după Primul Război Mondial și s-au înființat noi regiuni sericicole, mai exact în Orșova și Lugoj, aici înființându-se și o fabrică de prelucrare a mătăsii naturale, cunoscută sub denumirea de „Societatea Comercială Filseta SA-Lugoj”. Organizarea de stațiuni și centre sericicole s-a dezvoltat după Al Doilea Război Mondial, Stațiunea Centrală de Producție și Cercetări pentru Sericicultură București-Băneasa, denumită acum Societatea Comercială de Sericicultură SERICAROM S.A. București, impunându-se cu autoritate academică. Un lucru important de semnalat este acela că România se află între țările care au fondat Comisia Sericicolă Internațională cu sediul la Lyon (Franța), în anul 1959.

În condițiile unei cereri crescânde de mătase naturală și prin dezvoltarea industriei textile, în cadrul ședinței de lucru de la Mangalia (1973) s-a elaborat un program special de dezvoltare a sericiculturii pe perioada 1974-1993. Producția obținută în țară era destinată atât consumului intern (în special pentru Casa Poporului), cât și exportului.

Statisticile sericicole internaționale plasau România, în anul 1989, pe locul șase în lume și locul al doilea în Europa. Declinul producției de mătase nu se manifestă doar în România, ci și la nivel mondial, începând cu 1995. Principalul motiv care a determinat declinul producției de mătase este scăderea cererii pentru mătasea naturală.

Cooperativa Meșteșugărească „Marama Musceleană“ are o importantă contribuție la păstrarea acestui acoperământ al capului din portul popular femeiesc. Marama a fost țesută în gospodării în mai multe localități din județul Argeș, precum Lerești, Dragoslavele, Câmpulung, Rucăr, Boteni, Valea Mare Pravăț, Bughea de Jos și Bughea de Sus, Mioarele, Poienarii de Muscel, Albeștii de Muscel, Vulturești, Hârtiești, Topoloveni, Bogați, Leordeni, Călinești ș.a., aceste fine elemente de port fiind realizate, prin migală, de mai multe femei, colaboratoare ale Cooperativei Meșteșugărești, în casele lor.

Demult, realizarea maramelor nu reprezenta un secret pentru nici o femeie, nici pentru fetele din neam. Războiul de țesut era prezent în fiecare casă, materia primă se afla la îndemână, deoarece creșterea viermilor de mătase și obținerea din gogoșile rezultate a celui mai fin borangic reprezenta o îndeletnicire transmisă intergenerațional. Materialele utilizate pentru realizarea maramelor erau borangicul, bumbacul, mătasea, firul auriu sau argintiu și, cu ani în urmă, lâna (regăsită astăzi doar în piese rare), vopsită în nuanțe elegante, ce-i conferă maramei echilibru și bun gust.

Starea actuală a elementului (viabilitate, pericole):

Tehnicile de prelucrare a borangicului sunt cunoscute și aplicate în satul Voinești, din comuna Lerești, și în satul Jugur, comuna Poienari de Muscel, județul Argeș, unde am identificat mai multe lucrătoare de marame, dintre care amintim: Doina Neguț, în vârstă de 67 de ani (Lerești), Elena Anghel, în vârstă de 55 de ani, și Vasilica Mihăescu, în vârstă de 75 de ani (Poienarii de Muscel).

Centrul Județean de Cultură și Arte Argeș, a înființat în satul Jugur, în asociere cu Primăria Comunei Poienarii de Muscel, o secție externă a Școlii Populare de Arte și Meserii, unde Elena Anghel, în vârstă de 55 de ani, le învață pe fetele din Jugur să țasă marame. Realizează modelele pe care le-a deprins mai întâi de la soacra ei și apoi în perioada scurtă în care a lucrat pentru Cooperativa Meșteșugărească „Marama Musceleană”, însă, nădăjduim să observăm, curând, noi modele, precum cele pe care le migăleau, odinioară, femeile din satele muscelene.

Vasilica Mihăescu cunoaște tehnicile de realizare a maramei și este de acord să le împărtășească oricui dorește să deprindă cunoștințele ei, dar nu mai lucrează. Doinița Neguț, însă, încă lucrează și vinde, dar nu dorește să vorbească despre activitatea ei.

Maramele găsite astăzi în cercetările de teren realizate de Centrul Județean de Cultură și Arte Argeș în localitățile Poienarii de Muscel, Jugur, Lerești, Berevoești, Albești de Muscel, Corbeni, Arefu, Aninoasa, Boteni, Albești de Argeș, Dâmbovicioara, Rucăr, Nucșoara, Coșești, Domnești, Dragoslavele, Stoenști, Cetățeni, Mioarele, Schitu Golești, Bughea de Sus, Bughea de Jos, Pietroșani, Vlădești, Vulturești, Mihăești, Stâlpeni, Bălilești, Mușătești, Topoloveni, Priboieni, Bogați, județul Argeș, sunt fie veșminte cu o însemnătate deosebită, confecționate din materiale de înaltă calitate, unele țesute în gospodării din fir de borangic cu bumbac și inserții florale sau geometrice, fine, piese efervescente, purtând amprenta intervalului de până în perioada interbelică, fie elemente de acoperământ specifice anilor '50-'60 ai secolului al XX-lea, piese realizate la Cooperativa Meșteșugărească „Marama Musceleană”, specifice anilor '70-'80, chiar '90 ai aceluiași secol, respectiv piese din anii noștri, mult simplificate, ultimele fiind utilizate mai rar pentru legatul miresei, în detrimentul particularităților cotidiene: baticul, eșarfa și, mai recent, banderola sau chiar o panglică.

Măsuri de salvare/protejare:

- Demersul a fost inițiat în perioada pandemiei, când, în cadrul Școlii Populare de Arte și Meserii Pitești, a fost realizat un videoclip, având-o ca personaj principal pe doamna Viorica Olivotto, din Nucșoara, tezaur uman viu, care a explicat, pas cu pas, cum se pune, corect, pe cap, marama de Muscel.

Secvență din clipul de prezentare a gătelii capului cu maramă cu legătoare, specifică zonei Muscel. În imagine, Viorica Olivotto din Nușoara. Video realizat de Doru Dobrică.

- Înainte de cercetarea de teren, Centrul Județean de Cultură și Arte Argeș a întreprins o documentare a surselor scrise cu privire la acest subiect.

- În luna august a anului 2022, Centrul Județean de Cultură și Arte Argeș a efectuat cercetări de teren în mai multe localități din județul Argeș: Poienarii de Muscel, Lerești, Berevoești, Albeștii de Muscel, Corbeni, Arefu, Aninoasa, Boteni, Albeștii de Argeș, Dâmbovicioara, Rucăr, Nușoara, Coșești, Domnești, Dragoslavele, Stoenesti, Cetățeni, Mioarele, Schitu Golești, Bughea de Sus, Bughea de Jos, Pietroșani, Vlădești, Vulturești, Mihăești, Stâlpeni, Bălilești, Mușătești, Topoloveni, Priboieni, Bogați, pentru a identifica

persoane care dețin marame (mai vechi sau mai noi) și care cunosc tehnicile de realizare a acestui element component al costumului tradițional (lucrătoare de marame).

- Au fost identificate persoane care cunosc tehnicile de extragere și de prelucrare a borangicului pentru realizarea maramei de Muscel.

- A fost înființată Secția externă de țesut marama a Școlii Populare de Arte și Meserii Pitești, în localitatea Jugur, comuna Poienarii de Muscel, județul Argeș.

- A fost realizată o campanie de promovare a Secției externe de țesut marama din satul Jugur, comuna Poienarii de Muscel, județul Argeș, pentru atragerea de cursante interesate de țesut și, în mod special de învățarea meșteșugului țeserii maramei.

- Se află în curs de realizare un film documentar care să cuprindă etapele de țesere a maramei (depănatul pe țevi, urzitul pe urzoi, trasul firelor prin spată, așezarea sulturilor și țeserea), în cadrul Secției externe de țesut marama de la Jugur. Fiecare etapă din procesul de țesere a maramei a fost filmată și atent documentată, pentru structurarea filmului, începând cu partea a doua a lunii februarie a anului 2023.

**Elena Anghel,
la cursul de
țesut maramă -
Secția Jugur.
Fotografie
realizată de
Lorena Dobrică**

- Au fost realizate evenimente de promovare a costumului tradițional de Argeș și Muscel, cu accent pe valorificarea maramei. Vom numi aici două evenimente. Primul a avut loc la Câmpulung, la 7 septembrie 2023, la Vila Golescu, și a avut și o componentă aniversară: Cooperativa Meșteșugărească „Marama Musceleană”, 50 de ani de activitate neîntreruptă. Datorită acestei Cooperative, marama a fost țesută chiar și în perioada de negare a costumului tradițional, respectiv perioada de după Revoluția din 1989. Cel de-al doilea eveniment, derulat sub aceeași denumire, „Pe firul borangicului”, a avut loc la Palatul Parlamentului din București.

Consiliul Județean Argeș prin
Centrul Județean de Cultură și Arte Argeș
în parteneriat cu Fundația PRO PATRIMONIO

Pe firul borangicului

Vila Golescu din Câmpulung,
Strada Dumitru Golescu nr. 3

7 septembrie 2022

Program

10.00 - 11.00:
Conferință
națională cu tema
„Prelucrarea
borangicului în România”

11.00 - 12.00:
Aniversarea a 50 de ani
de activitate a Cooperativei
Meșteșugărești
„Marama musceleană”

12.00 - 13.00:
Expoziție de costume
tradiționale și marame din Muscel

Expoziția, organizată de Comisia pentru Administrație Publică și Amenajarea Teritoriului din Camera Deputaților și Consiliul Județean Argeș, prin Centrul Județean de Cultură și Arte Argeș, reprezintă un nou demers în privința necesității păstrării și promovării identității naționale și locale și, de asemenea, un mod de revitalizare a satului românesc prin meșteșugurile tradiționale care, odinioară, au adus faimă și bunăstare comunităților locale. Vernisajul a avut loc la 17 mai 2023, iar expoziția a fost deschisă în perioada 17 – 24 mai 2023. În cadrul acestui eveniment, Elena Anghel, din Jugur, a montat războiul de țesut, pentru o zi, în această instituție de referință a României, și a început să țesă acolo o maramă, care va fi inclusă într-o expoziție permanentă.

**Secvențe din evenimentul din 17 mai 2023 – Palatul Parlamentului.
Fotografii realizate de Adina Țuțară și Lorena Dobrică.**

Expoziție de costume de Muscel în Parlamentul României – 17 mai 2023. Fotografie realizată de Adina Țuțară

- Lucrări ce au avut ca temă marama de Muscel au fost prezentate în cadrul Conferinței Internaționale "Salvgardarea elementelor de patrimoniu cultural imaterial în context activ și în context pasiv" – Pitești, 18-19 aprilie 2023, și la Simpozionul național "20 de ani de la adoptarea Convenției privind Salvgardarea Patrimoniului Cultural Imaterial. Preocupări și provocări ale instituțiilor de cultură din România" – Pitești, 13-14 mai 2023.

- Se fac cercetări de teren pentru identificarea instrumentarului necesar extragerii borangicului.

- Au fost cooptați meșterii Constantin (Tică) Vasile și Nicolae Pascu pentru realizarea instrumentarului necesar extragerii borangicului.

- Au fost identificate persoane care cunosc tehnicile de extragere și prelucrare a borangicului: Elena Șerban din Mozăceni, Elisabeta Marinică din Rociu.

- Au fost realizate și vor mai fi realizate materiale foto-video ce urmează să fie valorificate într-un album tipărit și în format digital, care să aibă în cuprins marama vechi și noi, cât și planșe care să cuprindă modele ale acestui element de port popular.

- Rezultatele integrale ale cercetării întreprinse pentru păstrarea și valorificarea tehnicilor de prelucrare a borangicului vor fi publicate într-un volum.

Contribuția comunităților, indivizilor, instituțiilor și organizațiilor nonguvernamentale:

- Disponibilitatea informatorilor pentru a furniza date despre țesere, contextul procurării și purtării maramei.

- Participarea masivă a membrilor comunităților mai sus precizate la evenimentele de promovare a maramei de Muscel. Vom numi aici trei evenimente: Parada portului popular,

desfășurată de șapte ani la Mioveni, județul Argeș, sub egida „România de la Argeș. Noi păstrăm tradiția”, respectiv „Pe firul borangicului”, două evenimente culturale desfășurate la Câmpulung - Vila Golescu și la București - Palatul Parlamentului.

- Centrul Județean de Cultură și Arte Argeș a încheiat un contract de asociere cu Primăria Comunei Poienarii de Muscel pentru înființarea Secției externe de țesut la Jugur, beneficiind, astfel, de sprijin local.

- Țesutul maramei este posibil datorită disponibilității manifestate de doamna Elena Anghel din Jugur. Datele de contact ale doamnei Elena Anghel din Jugur, coordonator al Secției externe de țesut maramă din cadrul Școlii Populare de Arte și Meserii Pitești: Localitatea Jugur, nr. 465, comuna Poienarii de Muscel, județul Argeș, telefon: 0723379699.

- Între Centrul Județean de Cultură și Arte Argeș, Primăria Hârsești, Căminul Cultural Hârsești și Școala Gimnazială din Hârsești a fost încheiat un parteneriat pentru creșterea experimentală a viermilor de mătase.

Justificarea cercetării:

Implicarea informatorilor în restituirea tehnicilor tradiționale de extragere și prelucrare a borangicului este urgentă, având în vedere vârsta acestora și intervalul de aproape jumătate de secol în care aceste tehnici nu au mai fost utilizate deloc.

Proiectul se dorește a fi o restituire a valorilor dezvoltate în perioada medievală și medievală târzie. Considerăm că este utilă refuncționalizarea maramei în contextul actual, în sensul că marama ar putea deveni echivalentul unei piese vestimentare adaptabile oricărei ținute feminine și purtată ca un accesoriu de preț. Marama poate intra în vestimentația contemporană ca produs manufacturat, care își păstrează așadar valoarea de unicat.

Colectarea datelor, implicarea comunității:

Cercetarea de teren și culegerea datelor au fost realizate de Centrul Județean de Cultură și Arte Argeș, Secția Cercetare, Conservare și Promovare Cultură. Demersurile au fost sprijinite de comunitățile cercetate, prin intermediul unor insideri, dar și outsider, colaboratori ai Centrului Județean de Cultură și Arte, implicați îndeosebi în perpetuarea meșteșugului cusutului și al țesutului de la Secțiile Externe ale Școlii Populare de Arte și Meserii Pitești din localitățile Poienarii de Muscel, Jugur.

Păstrătoarele/purtătoarele tehnicilor de prelucrare a borangicului și-au exprimat acordul cu privire la transmiterea informațiilor furnizate cu privire la acest meșteșug artistic.

Bibliografie selectivă:

Surse scrise:

1. Aga, Victor, *Simbolica biblică și creștină*, Editura Învierea, Timișoara, 2005.
2. Avramescu, Elena; Florescu, Florea Bobu, *Broderiile la români*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1959.
3. Bâtcă, Maria, *Costumul popular românesc*, Centrul Cultural pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, București, 2006.
4. Chiriac L., Subțirică A., Grosu M. C., Bârliba M. I., „Fibre textile”, în *Istoria chimiei* (Ed. Frangopol P.), Editura Academiei Române, București, 2018.
5. Florescu, Florea Bobu, *Portul popular din Muscel*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, pp. 6-7.
6. Iorga N., *Istoria industriilor la români*, București, 1927.
7. Iorga, Nicolae, *Portul popular românesc*, Editura Neamul Românesc, Vălenii de Munte, 1912.
8. ****Călători străini despre țările române*, vol. III, București, 1970.
9. ****, Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, partea I, Paul de Alep, volum îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernavodeanu, București, 1976.
10. ****, Călători străini despre Țările Române*, vol. VII, Cornelio Magni, volum îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernavodeanu, București, 1980.
11. ****, Călători străini despre Țările Române*, vol. VIII, Anton Maria del Chiaro Fiorentino, volum îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernavodeanu, București, 1983.
12. Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, vol. I, Editura Adevărul, București.
13. Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, vol. II, Editura Adevărul, București.
14. Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, vol. III, Editura Adevărul, București.
15. Nicolaescu, Corina, *Istoria costumului de curte în Țările Române. Secolele XVI-XVIII*, Editura Științifică, București, 1970.
16. Niculescu-Varone, G.T., *Costume naționale din România reîntregită*, Editura Universul, București, 1937.
17. Onoiu, Georgiana, *Istorie și modernitate în portul popular din Moldova și Țara Românească*, Editura Universitaria, Craiova, 2011.
18. Oprescu, Gheorghe, *Arta țărănească la români*, Cultura Națională, București, 1922.
19. Oprescu, George, *Maeștrii picturii românești în secolul XIX (Grigorescu, Andreescu, Amann)*, Editura Fundației Regale pentru Literatură și Artă, București, 1947.
20. Petrescu, Paul; Horșia Olga, *Meșteșuguri artistice în România*, Uniunea Centrală a Cooperativelor Meșteșugărești, București, 1971.
21. Petrescu, Paul; Secoșan, Elena, *Portul popular de sărbătoare din România*, Editura Meridiane, București, 1984.
22. Popescu, Marin, Matei, *Podoabe medievale în Țările Române*, Editura Meridiane, București, 1970.

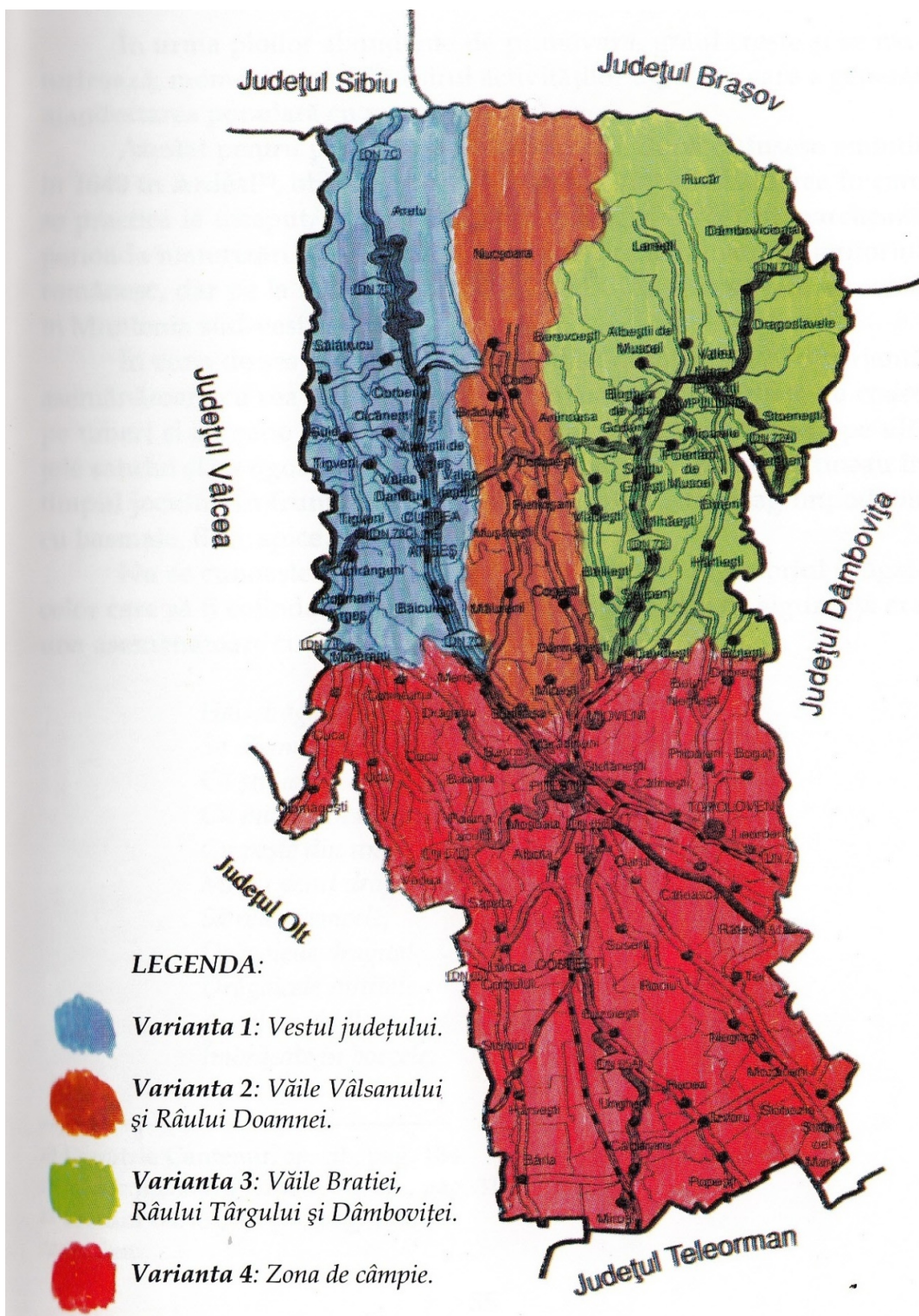
23. Popoiu, Paula; Ișfănoni, Doina, *Costumul românesc de patrimoniu*, Editura Alcor Edimpex, București, 2007.
24. Simionescu, Aurelia *Viermele de mătase și borangicul*, Casa Școalelor, M.O. Imprimeria Națională, Ed. a II-a, 6000 ex, VIII, 1943.
25. Stoica, Georgeta; Onoiu, Georgiana, *Portul popular de colecție*, Editura Universitaria, Craiova, 2013.
26. Trâmbaciu, Ștefan, *Istoricul obștii câmpulungenilor musceleni în Evul Mediu și prima jumătate a secolului al XIX-lea*, Editura Semne, București, 1997.
27. Trâmbaciu, Ștefan; Pârnuță, Gheorghe, *Documente și Inscripții privind istoria orașului Câmpulung*, vol. I, Editura Semne, București, 1999.
28. Trâmbaciu, Ștefan, Pârnuță, Gheorghe, *Pânza (Ocolnica) cu vechile privilegii ale orașului Câmpulung – Muscel*, Pitești, Editura Cultura, 2007.

Surse web:

1. <https://histoiresroyales.fr/eugenie-de-montijo-11-juillet-1920-epouse-napoleon-iii/>
2. <https://lerestimuscelcom.wordpress.com/>
3. <https://www.turisminmuscel.ro/leresti/>
4. <https://evenimentulmuscel.ro/2021/11/16/scrisori-din-campulung-de-adrian-savoiu-familia-stanescu-din-visoi-povestea-dintr-o-fotografie/>

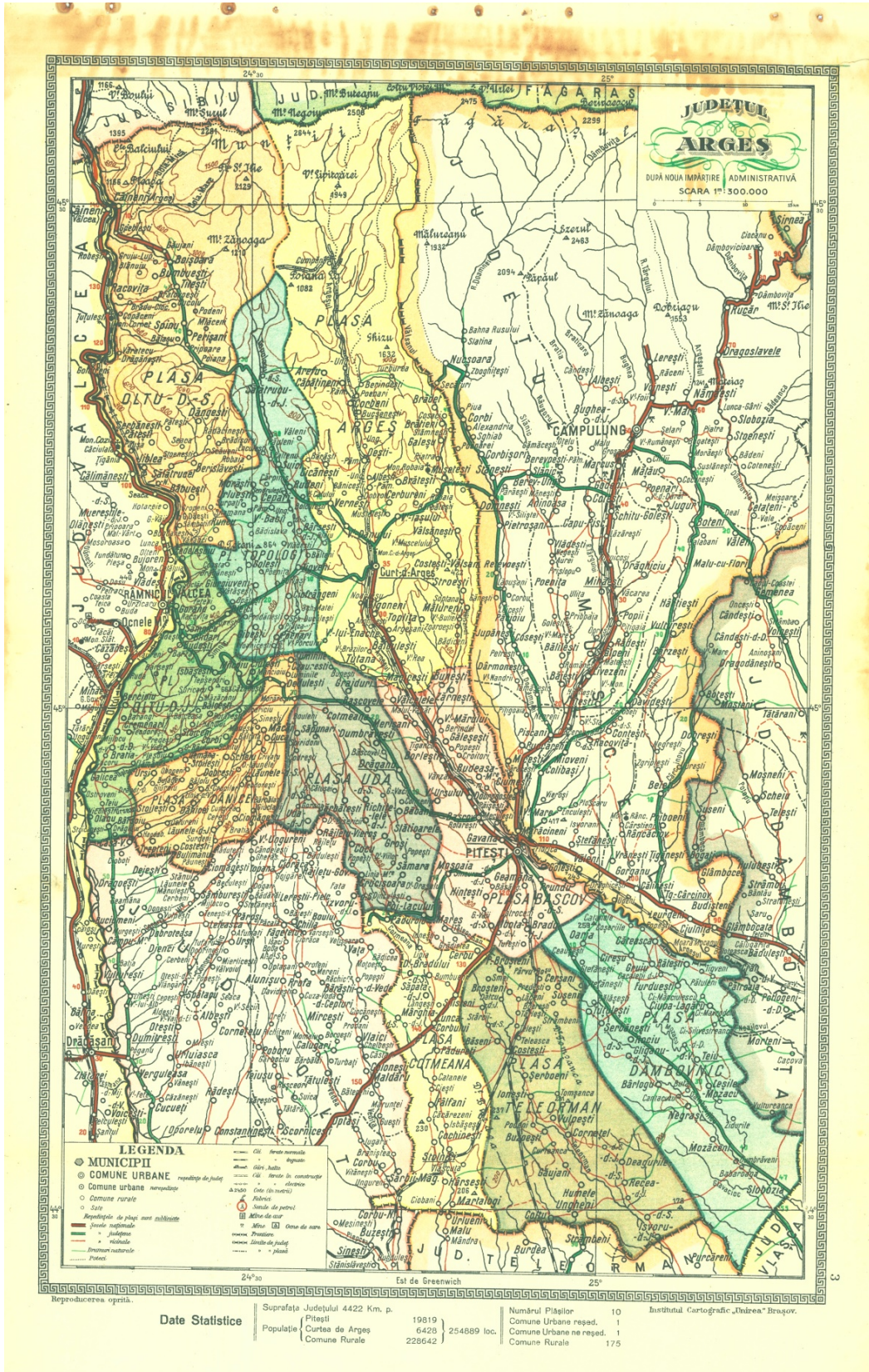

ANEXE

Hartă: Ion Stroe, Steluța Stroe, *Obiceiuri de peste an din Argeș*, Editura Paralela 45, Pitești, 2005.

Harta județului Argeș, ¼ sec. XX

Fragment din acoperământul zestrei Zincăi Golescu la căsătoria ei, care a avut loc în 1805. Zinca Golescu s-a măritat la 12 ani cu Dinicu Golescu și a făcut 5 copii, câte flori pe acoperământ. Exponat din Muzeul Viticulturii și Pomiculturii Golești, Argeș.

Bucată din acoperământul zestreii Zincăi
la căsătoria cu Dinicu Golescu, din anul 1805.
Dimensiuni inițiale 2 / 2,20 m.
Piece of the veil that covered Zinca's dowry
at the marriage with Dinicu Golescu, in 1805.
Original dimensions 2 / 2.20 m.

Lereșteancă, 1973 – ulei pe pânză de Ștefan Chioreanu